

УДК 82-2:81'42(=161.2)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-8>

Іван БІЛАШ,

orcid.org/0000-0002-2728-8097

*аспірант кафедри акторського мистецтва та режисури драми
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенко-Карого
(Київ, Україна) IvanBilash.work@gmail.com*

МОВНА МАНІПУЛЯЦІЯ ЯК ДРАМАТУРГІЧНИЙ ПРИЙОМ КОНСТРУЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ МОНОДРАМІ

Дослідження мовної маніпуляції у сучасній українській монодрамі є актуальним у результаті зростання популярності цього жанру в контексті сучасного театру, де мова персонажа стає ключовим інструментом конструювання суб'єктивної реальності та впливу на глядача. Воно розкриває нові аспекти взаємодії лінгвістичних стратегій і драматургічної композиції, відкриваючи перспективи для міждисциплінарного аналізу театрального дискурсу. Метою дослідження було виявити способи реалізації мовної маніпуляції у текстах, що можуть бути використані для монодрами, та визначити її роль у побудові суб'єктивної художньої реальності, сюжетного конфлікту й емоційної атмосфери вистави. Матеріалом для аналізу стали п'єси Неди Нежданої («Мільйон парашутистів»), Олександра Ірванця («Маленька п'єса про зраду для однієї актриси») та Ярослава Стельмаха («Синій автомобіль»). У статті здійснено комплексне дослідження мовної маніпуляції як драматургічного прийому у сучасній українській монодрамі. Особливу увагу приділено аналізу функціонального навантаження маніпулятивних висловлювань у монологічному дискурсі, де відсутність опозиційної мовленнєвої дії створює умови для інтенсивного впливу персонажа на глядача чи читача. Застосовано міждисциплінарний підхід, який поєднує методи лінгвістичного аналізу, прагматики й елементів театрознавчого прочитання. У процесі дослідження визначено основні мовні та стилістичні засоби, які забезпечують маніпулятивний ефект: емоційно забарвлена лексика, фрагментарність мовлення, риторичні питання, стилістична компресія, іронія, метафоричність, символіка та апеляція до колективного досвіду. Встановлено, що ці засоби сприяють формуванню у глядача визначеної емоційної реакції, нав'язуванню інтерпретації подій та ідеологічному моделюванню сценічної дійсності. Зроблено висновок, що мовна маніпуляція в сучасній українській монодрамі виконує не лише функцію впливу, а є ключовим інструментом побудови драматургічної структури, внутрішньої напруги та виявлення авторської позиції. Її стратегічне використання забезпечує глибоку емоційну залученість глядача та визначає особливості реценції монологічного тексту. Запропоновані результати відкривають перспективи подальших досліджень у напрямі когнітивно-прагматичної інтерпретації театального дискурсу та взаємодії мовних стратегій із драматургічною композицією.

Ключові слова: монодрама, мовна маніпуляція, монолог, драматургія, емоційний вплив, суб'єктивна реальність, лінгвостилістичний аналіз, сучасна українська драматургія.

Ivan BILASH,

orcid.org/0000-0002-2728-8097

*Postgraduate Student at the Degree of Doctor of Arts
I.K. Karpenko-Kary Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
(Kyiv, Ukraine) IvanBilash.work@gmail.com*

LANGUAGE MANIPULATION AS A DRAMATURGICAL DEVICE OF CONSTRUCTING REALITY IN MODERN MONODRAM

The study of language manipulation in contemporary Ukrainian monodrama is relevant due to the growing popularity of this genre in contemporary theater, where the character's language becomes a key tool for constructing subjective reality and influencing the viewer. It reveals new aspects of the interaction of linguistic strategies and dramaturgical composition, opening up prospects for an interdisciplinary analysis of theatrical discourse. The article carries out a comprehensive study of language manipulation as a dramaturgical technique in modern Ukrainian monodrama. Particular attention is paid to analyzing the functional load of manipulative statements in monologic discourse, where the absence of oppositional speech action creates conditions for the character's intense influence on the viewer or reader. An interdisciplinary approach is applied, combining methods of linguistic analysis, pragmatics, and elements of theater reading. The study aimed to identify ways of implementing language manipulation in monodramatic texts and to determine its role in constructing subjective artistic reality, plot conflict, and emotional atmosphere of the performance. The material for the analysis was the plays of Neda Nezhdana ("A Million Parachutists"), Oleksandr Irvanets ("A Small Play about Betrayal for One Actress"), and Yaroslav Stelmakh ("The Blue Car"). In the research process, the primary linguistic and stylistic means that provide a manipulative effect were identified: emotionally colored vocabulary, fragmented

speech, rhetorical questions, stylistic compression, irony, metaphor, symbolism and appeal to collective experience. It was established that these means contribute to forming a specific emotional reaction in the viewer; the imposition of an interpretation of events and the ideological modeling of stage reality. It was concluded that linguistic manipulation in modern Ukrainian monodrama performs not only the function of influence, but is a key tool for building a dramatic structure, internal tension and revealing the author's position. Its strategic use ensures deep emotional involvement of the viewer and determines the features of the reception of the monological text. The proposed results open prospects for further research in the cognitive-pragmatic interpretation of theatrical discourse and the interaction of linguistic strategies with dramatic composition.

Key words: monodrama, language manipulation, monologue, dramaturgy, emotional impact, subjective reality, linguistic stylistic analysis, modern Ukrainian dramaturgy.

Постановка проблеми. Монодрама як жанрова форма драматургії набуває особливого значення в контексті сучасного театру, де акцент зміщується від зовнішньої дії до внутрішнього світу персонажа, від класичної багатоголосої драматургії – до інтимного монологу, сконцентрованого на самосвідомості, травматичному досвіді та суспільних зламах (Бондарева, 2021). Особливість монодрами полягає в тому, що єдиним джерелом текстової і сценічної інформації виступає мова одного героя, яка не тільки виражає емоційно-психологічні стани, але і формує специфічний тип театральної реальності – суб'єктивної, фрагментарної, часом спотвореної. Саме тому мова в монодрамі виступає не пасивним відображенням дійсності, а активним інструментом її створення, реконструкції і модифікації в уявленні глядача Білаш (2024).

У цьому контексті особливу актуальність набуває вивчення мовної маніпуляції як драматургічного прийому. В умовах обмеженої наративної перспективи, коли глядач позбавлений можливості зіставити інформацію з альтернативною точкою зору, саме маніпулятивні стратегії дозволяють персонажам нав'язати власне бачення ситуації, формуючи бажану інтерпретацію подій. Мовна маніпуляція тут виконує не лише функцію впливу, але і стає ключовим механізмом конструювання сценічної дійсності, яка є умовною, багатовекторною, часто психологічно напруженою (Станіславська, 2020). У структурі монодрами вона реалізується через засоби емоційного тиску, риторичних прийомів, перебільшення, недомовленості, зміщення акцентів і навіть прямого перекручування фактів, що має потужний драматургічний ефект.

Сучасна монодрама часто звертається до травматичних, соціально чутливих або політично загострених тем, у яких межа між правдою та вигадкою, щирістю і маніпуляцією стирається (Бондарева, 2023). Такі тексти передають як індивідуальний досвід персонажа, так і колективну пам'ять, суспільну тривогу, стан дезорієнтації чи самотності (Бортнік, 2021). Усе це робить мову засобом висловлення й, одночасно, інструментом контролю над емоційним і когнітивним

сприйняттям глядача. У межах монодрами мовна маніпуляція часто виступає як природний спосіб виживання персонажа в кризовій ситуації – через переосмислення подій, самообман або апеляцію до глядацького співчуття. Відтак виникає потреба в ґрунтовному аналізі того, як саме мовна маніпуляція виконує функцію драматургічного прийому, що конструє як наративну, так і емоційно-сміслову реальність п'єси.

Однак попри значну кількість досліджень, присвячених мовній маніпуляції у сфері політичного, медійного, публіцистичного та рекламного дискурсів, театральна комунікація залишається в них недостатньо репрезентованою. Зокрема, монодрама як форма, де маніпулятивні стратегії можуть проявлятися з особливою інтенсивністю та виразністю, досі не була об'єктом цілісного лінгвістично-драматургічного аналізу. З одного боку, актуальність проблеми зумовлюється новизною підходу, а з іншого – потребою осмислення сучасного театру як простору взаємодії мови, свідомості та сценічної дії, де глядач стає співучасником мовної гри, що підміняє йому «реальність» вигаданою, але переконливо змодельованою.

У зв'язку з цим постає проблема дослідження мовної маніпуляції не просто як засобу впливу, а як повноцінного драматургічного інструменту, що забезпечує ефект достовірності сценічної дійсності в межах суб'єктивного мовленнєвого простору героя. Саме це і зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до аналізу, який об'єднує методи когнітивної лінгвістики, прагматики, дискурс-аналізу та теорії драматургії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність вивчення мовної маніпуляції у межах сучасної української монодрами знаходить теоретичну та практичну опору в низці новітніх досліджень, які окреслюють жанрові, стилістичні, мистецькі та ідеологічні особливості монологічного театрального висловлювання.

Особливої уваги заслуговує праця О. М. Косінової та О. М. Капустянської (2022), у якій проаналізовано технічні компоненти монологічного мовлення акторів. Авторки доводять, що вербальна

виразність актора є засобом передачі змісту та інструментом формування емоційної динаміки вистави, що прямо корелює з маніпулятивними стратегіями в драматургії.

Важливу жанрово-ідеологічну рамку для розуміння монодрами «Recording» пропонує Г. Лукаш (2024), зосереджуючись на онімній практиці в межах метамодерністського художнього простору. Авторка доводить, що імена в монологічному тексті функціонують як фігури підміни й умовності, де мовна маніпуляція проявляється на рівні інтерпретації ідентичностей.

У свою чергу, Т. Нечаєнко (2024) підкреслює комплементарність мовних і позамовних засобів у сценічному формотворенні моновистав. Театр одного актора, за її спостереженнями, тяжіє до інтеграції емоційно-виразних мовленнєвих прийомів, які формують естетичну цілісність постановки та підсилюють її вплив на глядача.

У двох статтях О. Є. Бондаревої (2022) аналізуються нові модуси героїко-міфологічного мислення («Otvetka@UA») та ідентифікаційне самоприйняття («Кицька на спогад про темін»), доводячи, що персонажі Н. Нежданой за допомогою мовних ресурсів реконструюють не лише власну реальність, але і пропонують глядачеві ідеологічно марковану інтерпретацію подій. Це підтверджує активну роль маніпуляції як драматургічного прийому.

У ширшому контексті техніки мовного впливу аналізуються у статті Л. М. Недіна (2020), де розглянуто феномен монотеатру перед мікрофоном як специфічну форму артистичної експресії, що тяжіє до сугестії через голосову інтенцію, тональність і ритм. Загалом, розгляд мовної дії в монодрамі у вищезгаданих працях підтверджує її визначальну роль у формуванні авторської інтенції, структуруванні конфлікту й організації художньої реальності. Утім, мовна маніпуляція як цілісний драматургічний механізм залишається малодослідженим аспектом, що і зумовлює актуальність подальшого аналізу в цьому напрямі.

Мета статті – з'ясувати специфіку мовної маніпуляції як драматургічного прийому в сучасній українській монодрамі та визначити її роль у конструюванні сценічної реальності на прикладі творів Н. Нежданой, О. Ірванця та Я. Стельмаха.

Завдання дослідження:

1. Узагальнити теоретичні підходи до визначення мовної маніпуляції у межах лінгвістики, прагматики та театрознавства.

2. Провести аналіз мовних і стилістичних засобів, за допомогою яких реалізується маніпулятивний вплив у сучасній українській монодрамі.

3. Визначити комунікативні стратегії персонажів монодрам, спрямовані на переконання, емоційне впливання, приховану оцінку або нав'язування інтерпретації подій.

Виклад основного матеріалу. У процесі узагальнення теоретичних підходів до вивчення мовної маніпуляції було встановлено, що це явище охоплює не тільки суто лінгвістичні характеристики, а також має глибоке прагматичне та театрознавче підґрунтя. З огляду на міждисциплінарний характер поняття, його трактування варіюється залежно від дослідницького фокусу. У лінгвістиці мовну маніпуляцію розглядають як прихований або завуальований вплив на свідомість адресата шляхом використання мовних ресурсів: лексичних, синтаксичних та інтонаційних. Вона передбачає порушення балансу між інформаційним і впливовим компонентами висловлення, що сприяє нав'язуванню бажаної інтерпретації змісту.

З погляду прагматики маніпуляція постає як складова мовленнєвих стратегій, спрямованих на зміну поведінкових або когнітивних моделей адресата. У театрознавчому дискурсі мовна маніпуляція осмислюється як частина драматургічного задуму, що покликана транслювати ідеї і структурувати сприйняття глядача, впливати на його емоційну реакцію та інтерпретацію подій. Натомість у межах монологічного художнього дискурсу мовна маніпуляція виконує функції впливу та моделювання, оскільки формує суб'єктивну картину світу персонажа, який у відсутності реального опонента сам вибудовує власну правду, репрезентує себе як жертву, борця або спостерігача.

У результаті аналізу п'єс Неди Нежданой «Мільйон парашутиків», Олександра Ірванця «Маленька п'єса про зраду для однієї актриси» та Ярослава Стельмаха «Синій автомобіль» було виявлено широкий спектр мовних і стилістичних засобів, що забезпечують реалізацію маніпулятивного впливу в межах висловлювання в монодрамі (табл. 1). Кожен із текстів демонструє специфіку мовної поведінки персонажів, які, за відсутності діалогу, формують у глядача/читача цілісну інтерпретацію дійсності виключно через монологічне мовлення, в якому комунікативна домінанта нерідко набуває сугестивного чи переконувального характеру.

Насамперед у зазначених творах простежується активне використання емотивної лексики, яка викликає співпереживання та водночас спрямовує емоційний стан адресата в задане русло. Персонажі звертаються до слів з високим емоційним навантаженням, що створює ефект емоційного тиску, наприклад, через асоціації з втратою,

Таблиця 1

Мовні та стилістичні засоби в монодрамах

Монодрама	Мовні/стилістичні засоби	Приклади
“Мільйон парашутиків”	Емоційна лексика, повтори, звертання	«Я ж не для себе... Я для нього...»
“Маленька п'єса про зраду для однієї актриси”	Іронія, сарказм, риторичні питання	«О, звісно, він не винен, це я така... зручна, як стілець»
“Синій автомобіль”	Метафори, вставні конструкції, ретроспекція	«Це був не просто автомобіль. Це був синій знак долі, що мчав повз мене»
“Мільйон парашутиків”	Риторичні питання, самоуспокоєння	«А хіба я мала вибір? Хіба це не правильно?»
“Маленька п'єса про зраду для однієї актриси”	Самоіронія, недомовленість	«Це не була зрада. Це... була необхідність. Чи не так?»
“Recording”	Фразові повтори, внутрішній монолог	«Я це вже казав. Але... потрібно ще раз. Потрібно...»
“Синій автомобіль”	Плавні переходи між минулим і теперішнім, алюзії	«Я йду вулицею – а мені здається, що це вже було»

Джерело: розроблено автором.

страхом, болем, материнською любов'ю або пост-травматичним станом. Така емоційна насиченість сприяє формуванню атмосфери довіри або жалю, у межах якої глядач схильний сприймати подану інформацію як єдино правдиву.

У стилістичному плані Неда Неждана широко застосовує риторичні питання, які виступають не як пошук відповіді, а як засіб нав'язування оцінних суджень. У творах це функціонує як техніка прихованого примусу до згоди, коли герой ставить запитання, на які не чекає відповіді, але які містять у собі задану емоційно-смыслову установку. Також активно використовуються повтори, які підсилюють емоційну напругу, надають мовленню ритмічності та сприяють навіюванню через циклічність і повторюваність ключових меседжів.

Аналіз п'єси Олександра Ірванця «Маленька п'єса про зраду для однієї актриси» засвідчив цілеспрямоване використання мовних і стилістичних засобів для реалізації прихованого комунікативного тиску, що виявляється у специфіці монологічного мовлення персонажів і структурі самих текстів. У межах формату монодрами мовна маніпуляція виконує подвійну функцію. З одного боку, вона сприяє емоційному самовираженню, з іншого – слугує способом контролю над глядацьким сприйняттям, підміняючи об'єктивну реальність суб'єктивною.

Відтак у монодрамах О. Ірванця мовна маніпуляція виконує складну функцію трансляції суб'єктивної дійсності під виглядом документального або емоційно правдивого висловлювання. Через прийоми емоційного навантаження, іронії, риторичних фігур і стилізацію під спонтанну мову досягається ефект глибокого занурення глядача в особистісний простір героя, в межах якого зни-

кає чітка межа між правдою, інтерпретацією та нав'язаним баченням подій.

Аналіз монодрами Ярослава Стельмаха «Синій автомобіль» дозволяє виокремити низку мовних і стилістичних засобів, за допомогою яких реалізується маніпулятивний вплив у межах монологічного художнього дискурсу. Твір побудований у формі емоційно напруженої оповіді від першої особи, де головний герой виступає не лише як розповідач, а й як інтерпретатор, суддя, учасник і жертва водночас. Така наративна позиція дозволяє максимально наблизити мовлення до психоемоційного потоку свідомості, у якому маніпулятивні стратегії функціонують як органічна частина мовної поведінки персонажа.

Ключову роль у створенні ефекту впливу відіграє емоційно забарвлена лексика, що переважно позначена категоріями болю, розчарування, провини та внутрішньої розгубленості. Мовлення персонажа глибоко особистісне, однак його інтимність є водночас засобом формування довіри, що відкриває можливості для впливу на глядача. Використання відвертих, емоційно насичених висловлювань, які межують зі сповідальністю, змушує реципієнта ототожнитися з персонажем або, принаймні, прийняти його точку зору як щирі й достовірні.

Відтак у «Синьому автомобілі» маніпулятивний вплив досягається за рахунок поєднання емоційної відкритості з прагматичним керуванням глядацьким сприйняттям. Мовлення персонажа сконструйоване таким чином, що особиста історія набуває універсального звучання, а емоційна правдивість переважає над фактичною. Унаслідок цього створюється художня реальність, у межах якої мовна маніпуляція не просто присутня – вона

є основним засобом естетичного впливу, формування образу героя та моделювання ставлення глядача до зображеного.

Таким чином, було встановлено, що комунікативні стратегії персонажів сучасної української монодрами формуються як інструменти впливу на реципієнта, спрямовані на переконання, емоційне залучення, нав'язування певного бачення подій та приховане оцінювання дійсності. У зв'язку з тим, що монолог є єдиною формою мовленнєвої активності персонажа, мовні стратегії набувають надзвичайної інтенсивності та функціональної багатозначності.

Однією з провідних комунікативних стратегій є стратегія переконання, яка реалізується через логічно вибудовану аргументацію, повторювані твердження, елементи внутрішньої полеміки й апеляцію до моральних або загальнолюдських цінностей. У монодрамі Н. Нежданої «Мільйон парашутиків» героїня намагається виправдати свої вчинки, послідовно будуючи розповідь так, щоб глядач поступово переймав її точку зору: *«Я ж не для себе... Я для нього... Щоб йому легше було...»* – ця повторювана конструкція виконує функцію самопереконання, яке транслюється як логічне та морально виправдане.

Стратегія прихованої оцінки реалізується через використання іронії, натяків, алюзій і подвійних смислів, які дозволяють персонажеві висловлювати судження опосередковано, не беручи на себе відповідальності за пряме оцінювання. У «Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси» О. Ірванець моделює мовлення героїні, яке сповнене сарказму та саморефлексії: *«О, звісно, він не винен, це я така... зручна, як стілець»*. Тут оцінка звучить не прямо, але надзвичайно виразно, оскільки глядач залучається до процесу осмислення через іронічне дистанціювання. У цьому випадку маніпулятивний ефект досягається не через нав'язування, а через співучасть у підтексті.

Особливо показовою є стратегія нав'язування інтерпретації подій, яка в монодрамі часто функціонує на межі між свідомим спотворенням і суб'єктивним переосмисленням. У «Синьому автомобілі» Я. Стельмаха герой послідовно будує розповідь про події дитинства, поступово підмінюючи об'єктивну хронологію емоційною пам'яттю. Він подає образ «синього автомобіля» як символ провини, втрати та нездійсненої мрії, спонукаючи глядача побачити в цій деталі більше, ніж просто сюжетну згадку. У такий спосіб автор конструює враження, що саме ця деталь є ключовою до розуміння всього життєвого досвіду героя, нав'язуючи відповідну емоційну рамку.

Усі вищезазначені комунікативні стратегії функціонують у межах загального прагнення персонажів до вербалізації травматичного досвіду, рефлексії над минулим, пошуку виправдання або співчуття. Завдяки поєднанню переконувальних, емоційних, оцінних і навіювальних стратегій монологічне мовлення в сучасній українській монодрамі набуває ознак сугестивного впливу, що стає засобом формування у глядача певної інтерпретації дійсності, запропонованої із позиції одного суб'єкта, але поданої як універсальна правда.

Проаналізувавши тексти сучасної української монодрами, можна виокремити конкретні мовні механізми, через які реалізується маніпуляція як засіб формування суб'єктивної художньої реальності, трансформації читацького або глядацького сприйняття та створення емоційного тла сценічного простору. Кожен із персонажів функціонує в межах індивідуального мовленнєвого світу, в якому значущу роль відіграють емоційне забарвлення, прагматична установка мовлення та стратегічна вибірковість змісту.

У «Мільйоні парашутиків» Н. Неждана послуговується тактикою зміщення акцентів, оскільки героїня виправдовує суперечливі вчинки через мовну конструкцію емоційного обґрунтування: *«Я не могла мовчати. Я мала сказати – хоча б йому. Бо як інакше?»* Тут важливо не лише зміст висловленого, а інтонаційне та стилістичне оформлення: повтори, посилені модальність («мала», «не могла»), емоційне наголошення створюють образ вимушеної щирості, в якому фактична реальність підпорядковується потребі виправдати себе.

У «Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси» головна героїня майстерно володіє іронічною інтонацією, яка маскує глибоку образу та психологічне виправдання зради. Маніпуляція здійснюється через зниження трагізму ситуації і подачу її у легкому, навіть жартівливому тоні: *«Я ж не навмисно. Просто сталося. Як ранкова кава – раптово й гаряче»*. Така мовна стилізація вводить глядача в оману, він сприймає ситуацію як тривіальну, тоді як у підтексті криється потужний емоційний конфлікт.

У монодрамі Я. Стельмаха «Синій автомобіль» мовна маніпуляція функціонує через образно-символічний ряд. Герой не розповідає про події напряду – він вибудовує асоціативну канву, в якій синій автомобіль постає маркером змін, втрачених можливостей або вини: *«Синій... завжди синій. Він був єдиним, хто залишився. І я це пам'ятаю більше, ніж себе»*. Втрата конкретики й перехід до метафоричної реальності спричиняє естетичну

дезорієнтацію глядача, який змушений сприймати суб'єктивне бачення як єдино доступне.

Таким чином, мовна маніпуляція у монодрамі виконує функцію сугесії і набуває статусу естетичної конструкції, що керує сприйняттям, формує напружене або емпатійне емоційне тло та створює індивідуально забарвлену художню реальність. Глядач або читач, позбавлений альтернативної позиції, залишається в межах монологічної парадигми, у якій критичне дистанціювання свідомо нівелюється на користь емоційної участі.

У підсумку, маніпулятивні висловлювання в монодрамі виконують системоутворюючу функцію. Вони не тільки відображають конфлікт, а також породжують його; не просто слугують фоном для сюжету, а визначають його ритм і напруження; не лише озвучують позицію героя, а транслиують художню ідею автора. Таким чином, мовна маніпуляція перетворюється на ключовий інструмент драматургічного моделювання як внутрішнього світу персонажа, так і зовнішньої структури монодрами.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що мовна маніпуляція у сучасній українській монодрамі виступає не лише як риторичний засіб, а як цілісний драматургічний механізм, який виконує ключові функції у структурі художнього твору. Її роль виходить далеко за межі традиційного впливу на адресата – вона формує суб'єктивну художню реальність, моделює конфлікт, визначає емоційне тло вистави та скеро-

ує глядацьке сприйняття. У межах монологічного висловлювання, де бракує альтернативної точки зору, маніпулятивні стратегії наділяються особливою силою. Через емотивну лексику, фрагментарність мовлення, стилістичні фігури, риторичні питання, символічне навантаження та інтертекстуальність персонажі формують індивідуальну інтерпретацію подій, яка нав'язується як об'єктивна правда. У процесі мовної дії герої не тільки здійснюють вплив на умовного співрозмовника, але і безпосередньо на глядача, залучаючи його до емоційного співпереживання та когнітивної взаємодії. Проведений аналіз п'єс Н. Нежданой, О. Ірванця та Я. Стельмаха показав, що мовна маніпуляція у цих текстах використовується не як випадкова мовленнєва дія, а як навмисна авторська стратегія. Вона визначає спосіб подачі інформації, побудову внутрішнього конфлікту, ритм розгортання подій і підкреслює ідеологічні, моральні чи психологічні акценти, закладені у текст. Отже, мовна маніпуляція в сучасній українській монодрамі є засобом не лише виразності, але і художнього структурування. Вона забезпечує естетичну цілісність, поглиблює психологічну достовірність персонажів і сприяє формуванню глядацької інтерпретації відповідно до авторського задуму. Її комплексне функціонування підтверджує необхідність подальшого міждисциплінарного вивчення на перетині лінгвістики, театрознавства, когнітивної прагматики та психології художньої комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білаш І. Особливості когнітивно-комунікативного простору монодрами як «драми дискурсу». *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*. 2024. Т. 7, № 1. С. 6–15. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301825> (дата звернення: 10.06.2025).
2. Бондарева О. Є. Сучасні драматургічні антології у контексті антологізації українських культурних процесів. Стаття 1. Етап пошуку форматів (1979-2014). *Курбасівські читання*. 2021. № 16. С. 50–86. URL: <https://www.kurbas.org.ua/projects/almanah16/04.pdf> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Бондарева О. Є. Митець як воїн: нові героїно-міфологічні модули біографізму у п'єсі Неди Нежданой “Otvetka@UA”. *Південний архів (філологічні науки)*. 2022. № 89. С. 6–14. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2022-89-1> (дата звернення: 10.06.2025).
4. Бондарева О. Є. Війна за ідентичність, або проговорювання і прийняття себе у п'єсі Неди Нежданой “Кицька на спогад про темін”. *Курбасівські читання*. 2022. № 17. С. 102–127. URL: <http://www.kurbas.org.ua/projects/almanah17/2022.3.pdf> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Бондарева О. Є. Сучасна українська драматургія про війну як про трансгенераційний досвід українства. *Україна та Європа: культура в глобальних викликах сьогодення* : збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 20–21 вересня 2023 р). Київ: Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України, 2023. С. 40–42. URL: http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/conf_docs/tesy/2023-09/Tesy_Ukraine_Europe_2023_.pdf (дата звернення: 10.06.2025).
6. Бортнік Ж. І. Генеза сучасної української монодрами: тематико-проблематичний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 3, Ч. 2. С. 179–185. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-2/30> (дата звернення: 10.06.2025).
7. Косінова О. М., Капустянська О. М. Мистецька практика технічних компонентів монологічного мовлення акторів. *Мистецтвознавчі записки*. 2022. № 41. С. 171–176. URL: <https://journals.uran.ua/mz/article/view/263209/259516> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Лукаш Г. Онімна практика у парадигмі метамодернізму (монодрама-антиутопія «Recording» Олександра Ірванця). *Записки з ономастики*. 2024. № 27. С. 42–59. URL: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2024.27.315669> (дата звернення: 10.06.2025).

9. Недін Л. М. Монотеатр перед мікрофоном у контексті майстерності актора. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені ІК Карпенка-Карого*. 2020. № 26. С. 69–74. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.26.2020.202592> (дата звернення: 10.06.2025).

10. Неचाєнко Т. Театр одного актора: комплементарність засобів і прийомів ідейно-емоційної виразності сценічного формотворення моновистав. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2024. № 1. С. 404–409. URL: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302109> (дата звернення: 10.06.2025).

11. Станіславська К. І. Мистецьке шоу: маніпуляція мистецтвом чи мистецтво маніпуляції? *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені ІК Карпенка-Карого*. 2020. № 26. С. 109–113. URL: <https://doi.org/10.34026/1997-4264.26.2020.202643> (дата звернення: 10.06.2025).

REFERENCES

1. Bilash I. (2024) Osoblyvosti kohnityvno-komunikatyvnoho prostoru monodramy yak «dramy dyskursu» [Features of the cognitive-communicative space of monodrama as a “drama of discourse”]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Stsenichne mystetstvo*. 7(1). 6–15. Retrieved from <https://doi.org/10.31866/2616-759X.7.1.2024.301825> [in Ukrainian].

2. Bondareva O. Ye. (2021) Suchasni dramaturhichni antolohii u konteksti antolohizatsii ukrainskykh kulturnykh protsesiv Stattia 1. Etap poshuku formativ (1979–2014) [Modern dramaturgical anthologies in the context of anthologizing Ukrainian cultural processes. Article 1. The stage of searching for formats (1979–2014)]. *Kurbasivski chytannia*. 16. 50–86. Retrieved from <http://www.kurbas.org.ua/projects/almanah16.html> [in Ukrainian].

3. Bondareva O. Ye. (2022) Mytets yak voyn: novi heroiko-mifolohichni modusy biohrafizmu u piesi Nedy Nezhdanoi “Otvetka@ UA” [The Artist as a Warrior: New Heroic-Mythological Modes of Biographicalism in Neda Nezhdana's Play “Otvetka@UA”]. *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*. 89. 6–14. Retrieved from <https://doi.org/10.32999/ksu.2663-2691/2022-89-1> [in Ukrainian].

4. Bondareva O. Ye. (2022) Viina za identychnist, abo prohovoriuvannia i pryiniattia sebe u piesi Nedy Nezhdanoi “Kytska na spohad pro temin” [The war for identity, or talking and accepting yourself in Neda Nezhdana's play “A Pussy-cat in Memory of the Darkness”]. *Kurbasivski chytannia*. 17. 102–127. Retrieved from <http://www.kurbas.org.ua/projects/almanah17/2022.3.pdf> [in Ukrainian].

5. Bondareva O. Ye. (2023) Suchasna ukrainska dramaturhiia pro viinu yak pro transheneratsiinyi dosvid ukrainstva [Modern Ukrainian drama about war as a transgenerational experience of Ukrainianness]. *Ukraina ta Yevropa: kultura v hlobalnykh vyklykakh sohodennia* : Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Kyiv: Instytut problem suchasnoho mystetstva NAM Ukrainy. P. 40–42. Retrieved from http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/conf_docs/tesy/2023-09/Tesy_Ukraine_Europe_2023_.pdf [in Ukrainian].

6. Bortnik Zh. I. (2021) Geneza suchasnoi ukrainskoi monodramy: tematyko-problematychnyi aspekt [The genesis of modern Ukrainian monodrama: Thematic and problematic aspect]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*. 32(3). 179–185. Retrieved from <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-2/30> [in Ukrainian].

7. Kosinova O. M. & Kapustianska O. M. (2022) Mystetska praktyka tekhnichnykh komponentiv monolohichnoho movlennia aktoriv [Artistic practice of technical components of monologue speech by actors]. *Mystetstvoznavchi zapysky*. 41. 171–176. Retrieved from <https://journals.uran.ua/mz/article/view/263209/259516> [in Ukrainian].

8. Lukash H. (2024) Onimna praktyka u paradyhmi metamodernizmu (monodrama-antyutopiia «Recording» Oleksandra Irvantsia) [Anonymous practice in the paradigm of metamodernism (monodrama-dystopia “Recording” by Oleksandr Irvanets)]. *Zapysky z onomastyky*. 27. 42–59. Retrieved from <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2024.27.315669> [in Ukrainian].

9. Nedin L. M. (2020) Monoteatr pered mikrofonom u konteksti maisternosti aktora [Monotheatre in front of a microphone in the context of the actor's skill]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho*. 26. 69–74. Retrieved from <https://doi.org/10.34026/1997-4264.26.2020.202592> [in Ukrainian].

10. Nechayenko T. (2024) Teatr odnogo aktora: komplementarnist zasobiv i pryiomiv ideino-emotsiinoi vyraznosti stsenichnoho formotvorennia monovystav [One-actor theater: complementarity of means and techniques of ideological and emotional expressiveness of stage formation of monologues]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*. 1. 404–409. Retrieved from <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302109> [in Ukrainian].

11. Stanislavska K. I. (2020) Mystetske shou: manipuliatsiia mystetstvom chy mystetstvo manipuliatsii? [Art show: manipulation of art or art of manipulation?]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I.K. Karpenka-Karoho*. 26. 109–113. Retrieved from <https://doi.org/10.34026/1997-4264.26.2020.202643> [in Ukrainian].